

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI NUTQINI O'YIN ORQALI RIVOJLANTIRISH VA YAXSHILASH

Tursunova Durdona Ikromjon qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti pedagogika fakulteti

Magistaratura bo'limi

“Maktabgacha ta'lim” mutaxassisligi 1- bosqich talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini o'yin orqali rivojlantirish masalasi yoritilgan. Nutqning fonetik, grammatik va leksik jihatlarini shakllantirishda o'yin faoliyatining o'rnini tahlil qilingan. Shuningdek, bolalarning tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish, so'z boyligini kengaytirish hamda grammatik shakllarni o'rganishida o'yin texnologiyalarining samaradorligi misollar orqali asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha yosh, nutq rivoji, o'yin faoliyati, fonetik rivojlanish, grammatik tuzilish, leksik boylik, tarbiyachi, bolalar nutqi.

Аннотация: В данной статье рассматривается развитие речи детей дошкольного возраста посредством игровой деятельности. Проанализирована роль игры в формировании фонетических, грамматических и лексических аспектов речи. На примерах обоснована эффективность игровых технологий в формировании правильного звукопроизношения, расширении словарного запаса и освоении грамматических структур у детей.

Ключевые слова: Дошкольный возраст, развитие речи, игровая деятельность, фонетическое развитие, грамматическая структура, лексическое богатство, воспитатель, детская речь.

Annotation: This article discusses the development of speech in preschool children through play-based activities. It analyzes the role of play in forming the phonetic, grammatical, and lexical aspects of speech. The effectiveness of play technologies in helping children correctly articulate sounds, expand their

vocabulary, and learn grammatical structures is demonstrated through various examples.

Keywords: *Preschool age, speech development, play activity, phonetic development, grammatical structure, lexical richness, educator, children's speech.*

Kirish: Maktabgacha yosh davr - bu bolalikning eng muhim hamda uning shaxs sifatida kamol topishi, shakllanishi va rivojlanishining qisqa, biroq eng muhim davri sanaladi. Maktabgacha yosh davridagi bolalarning asosiy faoliyati o'yin sanalib, o'yin faoliyati davomida ular ham ruhan ham jismonan taraqqiy etadilar. Bolalarga maroq, quvonch bag'ishlab kelgan o'yinlarda ular o'zlarini topishadi, mustaqil bo'lishadi, erkin faoliyat jarayonida hayotni taniy boshlaydilar, atrof-muhitga shaxsiy munosabat shakllana boradi. Alohida e'tirof etish lozimki, didaktik o'yinlar tarbiyaviy ta'sir o'tkazish, bolaning fikrlash xususiyatlarida, bola shaxsining rivojlanishida, qiziqishlarida, ehtiyojlarida, muloqotida, munosabatida, umuman olganda barcha faoliyatlarida namoyon bo'ladi. Nutq orqali bolalar fikr almashadi, o'z his-tuyg'u, kechinmalarini o'rtoqlashadi. So'z bolalar o'rtasida do'stona munosabatlar o'rnatilishiga, tevarak-atrofdagi hayot voqealari va faktlariga bir xilda munosabatda bo'lishga yordam beradi. Bolalarning o'zi yaratgan o'yindan kelib chiqadigan yoki kattalar tomonidan taklif etilgan o'yinning g'oyasi, mazmuni, o'yin harakatlari, rollar, o'yin qoidalari uning tuzilishini tashkil etuvchi qirralardir. Ayniqsa, o'yin orqali nutqni rivojlantirish bolada tabiiy o'rganish muhiti hosil qiladi. O'yinlar jarayonida bola nafaqat so'zlashni, balki fikrini to'liq ifodalashni, muloqotga kirishishni ham o'rganadi. O'yin maktabgacha yoshdagi bolaning keyingi bosqichga o'tishlari uchun juda ahamiyatli hisoblanadi. Taniqli olimlar, psixologlar va pedagoglar K. D. Ushinskiy, A. N. Leontiev, N. K. Krupskaya, L. S. Vygotskiy, A. M. Gorkiy, A. S. Makarenko, B. D. Elkoninlar bola psixologiyasini shakllantirishda o'yinning etakchi o'rni haqqidagi fikrlarni ilgari surgan. 18-asrda Jan-Jak Russo bolani bilish va tushunish uchun uning o'yinini kuzatish kerakligini ta'kidladi. Bilamizki, kattalardan muloqot uchun tabiiy muhit bu til, bola uchun esa

muloqot uchun tabiiy muhit bu o'yin faoliyatidir. O'yinlar orqali bolalar tengdoshlar bilan birgalikdagi muloqotga kirishadilar, bir-birlarini anglash, tushunish, xurmat qilish tajribasiga ega bo'ladilar. O'z xoxishlarini harakatlari va nutqi orqali namoyish etib, o'rtoqlarining istaklari bilan muvofiqlashtirishni o'rganadi. O'yin faoliyatida bolalar erkin, ixtiyoriy xatti-harakatlar tajribasiga ham ega bo'ladi. Shu bilan bir qatorda bola o'yin orqali o'zini nazorat qilishni, o'yin qoidalariga rioya qilishni, kattalar nazoratisiz tengdoshlari bilan birgalikda o'yinni davom ettira olishni o'rganadi. Bu kabi fazilatlarining barchasi bolaning keyingi hayotida tosiqlarni engib o'tishida, muammolarga osonlikcha echimlar topa olishida, kelajakda o'z o'rnini egallashida ko'makchi vazifasini o'taydi. O'yin maktabgacha yoshdagi bolalar faoliyatining yetakchi turi bo'lib, ularning nutqiy, aqliy va hissiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Nutqni o'yin orqali rivojlantirishda quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratiladi:

1. Fonetik rivojlanish

Fonetik jihatdan rivojlantirish bolaning tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishini, nutq apparatini mustahkamlashni o'z ichiga oladi. "Tovushni top", "Qaysi so'zda bu tovush bor?", "Qo'g'irchoq qanday gapirdi?" kabi o'yinlar orqali bola tovushlarni eshitish va talaffuz qilishni mashq qiladi. Tez aytishlar, she'rlar, tovushli mashqlar bu jarayonni yanada mustahkamlaydi.

2. Grammatik rivojlanish

Grammatik tuzilmani o'yin orqali shakllantirishda gap tuzish, so'zlarni moslashtirish, so'z birikmalari yaratish mashqlari muhim o'rin tutadi. "Gapni davom ettir", "Kim nima qiladi?", "Rasm asosida hikoya tuz" kabi o'yinlar bolalarning fikrlash doirasini kengaytiradi va grammatik shakllarni to'g'ri qo'llashni o'rgatadi.

3. Leksik rivojlanish

Bolalarning so'z boyligini oshirish — ularning nutq madaniyatini shakllantirishdagi eng muhim omillardandir. "Ranglarni nomla", "Ortiqcha so'zni top", "Kasblarni ayt", "Nimani ko'rding?" kabi o'yinlar orqali bola yangi so'zlarni o'zlashtiradi, ularni amalda qo'llashni o'rganadi.

O'yin faoliyati orqali bola o'z fikrini erkin ifodalaydi, so'z boyligini kengaytiradi va nutq madaniyatini shakllantiradi. Tarbiyachining bu jarayondagi roli muhim bo'lib, u o'yinlarni maqsadli, rejalashtirilgan va yosh xususiyatlariga mos tarzda tashkil etishi lozim.

Xulosa

O'yin orqali bolalar nutqini rivojlantirish — bu tabiiy, qiziqarli va samarali pedagogik jarayon bo'lib, bolalarning fikrlash, muloqot qilish va o'zini ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradi. Fonetik, grammatik va leksik yo'nalishlarni uyg'un qo'llash orqali bola to'liq, aniq va ifodali nutqqa ega bo'ladi. Shu bois, har bir tarbiyachi mashg'ulotlarda o'yin texnologiyalaridan faol foydalanishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qodirova F. R. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari jamiyati nashriyoti, 2020.
2. G'ulomova D. N. Bolalar nutqini rivojlantirish metodikasi. – Toshkent: Ilm Ziyoi, 2021.
3. Saidova M. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni o'yin orqali shakllantirish. – "Pedagogik innovatsiyalar" jurnali, 2022.
4. Karimova S. O'yinli texnologiyalar yordamida bolalar nutqini rivojlantirish. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2023.